

بررسی نیازهای آموزشی کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور در سال ۱۳۸۲

• فردین کولانیان*
عضو هیأت علمی وزارت جهاد کشاورزی

آموزش ضمن خدمت^۱ از جمله روش‌های روزآمد سازی و ارتقای مهارت‌های کارکنان سازمان‌ها و شرکت‌ها و نهادهای مختلف در سطح جهان می‌باشد. در تعریف این اصطلاح آمده است «آموزش رسمی ارائه شده توسط یک شرکت، نهاد، سازمان، یا مؤسسه با هزینه خودش، به منظور ارتقای کارایی یا شایستگی کارمندان، بویژه در یک مهارت خاص یا مجموعه‌ای از مهارت‌ها. جلسات ممکن است توسط کارمندانی که مهارت کافی دارند، بصورت درون سازمانی طراحی شوند و در ساختمان‌های خود سازمان، برگزار گردند؛ نمایندگان سیار فروشنده به برگزاری آن‌ها اقدام کنند، یا توسط شرکت آموزشی بیرونی (که مخصوص این هدف بکار گرفته شده) برگزار شوند» (۱: www.irandoc.ac.ir/odlis...). هم‌چنین اصطلاحاتی دیگر نظیر آموزش مادام‌العمر^۲، آموزش آزاد^۳، آموزش از راه دور^۴، آموزش مشارکتی^۵ و آموزش مداوم^۶ واژگانی هستند که ناظر بر تلاش‌های سازمان‌ها و مؤسسات و افراد برای ارتقای مهارت‌های کاریشان می‌باشد. در مجموع بر آیند این تلاش‌ها به توسعه حرفه‌ای افراد^۷ به معنای «اقدام به مطالعه بیش‌تر در طول استخدام بوسیله شخصی که در یک حرفه آموزش دیده و مهارت آموخته. این اقدام گاهی به ابتکار کارفرما، و نیز از طریق شرکت داوطلبانه در کنفرانس‌ها، کارگاه‌های آموزشی، سمینارها، یا ثبت نام در دوره‌های تکمیلی تحصیلات عالی انجام می‌شود و در حرفه‌هایی که مبنای دانشی آن‌ها سریعاً متحول می‌شود بسیار دارای اهمیت است» (۱: www.irandoc.ac.ir/odlis...) منجر می‌شود.

کتابخانه‌های عمومی نقشی سازنده و مهم در توسعه و ارتقای منابع انسانی در جوامع امروزین ایفا می‌کنند. اجرای کامل چنین نقشی علاوه بر عوامل متعدد دیگر تا حدود زیادی به نحوه عملکرد کارکنان این کتابخانه‌ها که از ارکان اصلی نظام کتابخانه‌های عمومی می‌باشند، بستگی دارد. کسب مهارت‌های پایه در حرفه کتابداری و روز آمد نگه داشتن کتابداران از طریق آموزش مهارت‌ها و ابزارها و شیوه‌های نوین اطلاع‌رسانی، زمینه‌های لازم عملکرد مثبت و بهینه کتابداران را فراهم می‌نماید. بنابراین توجه جدی به امر آموزش و بازآموزی کارکنان، زمینه‌ساز پی‌ریزی نظام کارآمد کتابخانه‌های عمومی کشور می‌باشد. در این راستا در چارچوب طرح تدوین نظام کتابخانه‌های عمومی کشور بخشی به مقوله آموزش در این حوزه اختصاص یافته است. در همین چارچوب برای بررسی وضعیت آموزشی و مهارتی کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور و شناخت نیازهای آموزشی آن‌ها، پرسشنامه‌ای (با ۲۱ پرسش تنظیم گردید (ضمیمه شماره ۱). پرسشنامه مزبور متشکل از ۵ بخش می‌باشد که عبارت‌اند از:

nal. 14 (3) Oct 1998, p.52-7. il.

آموزش پیوسته و آموزش مادام‌العمر کتابداران

کتابخانه‌های عمومی

3. Cortes-R-H . Necesidades de formacion del personal de las bibliotecas publicas. Training needs of public library personnel. Revista-Interamericana-de-Bibliotecologia. 17 (1) Jan-Jun 94, p.101-6.

آموزش کتابداران کتابخانه‌های عمومی کلمبیا

4. Goulding-A . Investing in public library people. Library-Management. 16 (4) 1995, p.29-36. refs

آموزش کتابداران کتابخانه‌های عمومی

5. Fairbrother-V . Co-operative training, open learning and public library staff. Public-Library-Journal. 9(1) Jan/Feb 94, p.10-14. refs.

آموزش مشارکتی و آموزش آزاد و از راه دور کتابداران

کتابخانه‌های عمومی انگلیس

6. Straatemeier - Jeanette. Verhalen uit de Bijscholingspraktijk: deskundigheidbevordering bij de Openbaare Bibliotheek Groningen. Tales from continuing

الف - مشخصه‌های فردی کارکنان کتابخانه‌های عمومی

ب - آموزش‌های پیشین

ج - مهارت‌های رایانه‌ای

د - آموزش‌های تخصصی مورد نیاز

ه - روش‌های برگزاری دوره

پیشینه پژوهش

در پژوهش‌های فارسی (۲: ۵۷-۷۷؛ ۳: بخش کتابخانه‌های عمومی؛ ۴: بخش کتابخانه‌های عمومی؛ ۵: بخش کتابخانه‌های عمومی)

بصورت مستقل به مقوله ارزیابی نیازهای آموزشی کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور پرداخته نشده است. این پژوهش‌ها بیشتر در قالب طرح پژوهشی و پایان‌نامه و در حوزه بررسی وضعیت کتابخانه‌ها به انجام رسیده است. اما فهرست عناوین تعدادی از نمونه پژوهش‌های غیر فارسی (۸، ۷: LISA, ISA) در زمینه نیازهای آموزشی کتابداران به شرح ذیل می‌باشد:

1. Fairbrother-J-V; Owens-B . Cooperative training, open learning and public library staff. BDS: CRLIS: Current-Research-in-Library-and-Information-Science

آموزش مشارکتی و آموزش آزاد و از راه دور کتابداران

کتابخانه‌های عمومی

2. Kendall-M . The new public library and lifelong learning . Learning-Resources-Jour-

education in practice: improving professional skills at Groningen Public Library. *Bibliotheken-Samenleving*. 18 (12) Dec 90, 467-468. illus

آموزش کتابداران کتابخانه‌های عمومی هلند بیان، اهمیت و هدف مسأله

با توجه به رشد کتابخانه‌های عمومی کشور در چارچوب برنامه‌های پنج‌ساله توسعه، از نظر تعداد واحدهای کتابخانه‌ای، تعداد کارکنان، منابع، تجهیزات و هم‌چنین رشد روزافزون مخاطبان بالفعل و بالقوه این نهاد در سطح کشور، فراهم نمودن ساز و کارهای لازم برای تمهید چنین فعالیتی و به انجام رساندن و تداوم آن با عنایت به سیر صعودی این حرفه و مهارت‌های مرتبط با آن در سطح جهان از اهمیت خاصی برخوردار است. برنامه‌ریزی صحیح در زمینه تقویت کارایی رکن اصلی فعالیت نهاد کتابخانه، یعنی کتابداران جدید و تمرکز هر چه بیشتر را در حوزه آموزش می‌طلبد. از این رو امر سنجش نیازهای آموزشی کارکنان کتابخانه‌ها بصورت مستمر و در چارچوب‌های علمی، و بهره‌گیری از نتایج این پیمایش‌ها در برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های آموزشی نیز از جایگاه ویژه و منحصر بفردی برخوردار است. این پژوهش بر آن است شناختی از ویژگی‌های کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور از نظر جنسیت، مدرک تحصیلی، رشته تحصیلی، پست سازمانی، سابقه کار و وضعیت استخدام و هم‌چنین دوره‌های آموزشی که تاکنون گذرانده‌اند و میزان رضایت از این دوره‌ها، چگونگی بهره‌گیری از رایانه و تجهیزات جانبی آن در محل کار آن‌ها، نیازهای آموزشی مرتبط با حوزه رایانه، دوره‌های آموزشی تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی مورد نیاز آن‌ها و شیوه‌های مورد نظر آن‌ها در مدیریت آموزشی ارائه دهد. نتایج این پژوهش دست‌افزار مدیریت کلان کتابخانه‌های عمومی کشور در برنامه‌ریزی آموزشی در این حوزه می‌باشد.

جامعه پژوهش: در مجموع ۱۰۱۴ فقره پرسشنامه توسط همین تعداد کتابدار از ۵۵۵ کتابخانه عمومی کشور تکمیل و دریافت گردید و تجزیه و تحلیل اطلاعات بر اساس این تعداد پرسشنامه شکل گرفت.

روش پژوهش: روش پژوهش پیمایشی است

ابزار گردآوری اطلاعات: ابزار گردآوری اطلاعات

پرسشنامه است

ابزار تجزیه و تحلیل اطلاعات: ابزار تجزیه و تحلیل

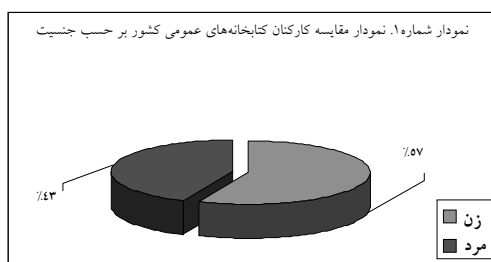
اطلاعات نرم‌افزارهای Word و Excel می‌باشد.

پرسش‌های اساسی پژوهش

۱. وضعیت کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور از نظر جنسیت چگونه است؟
۲. وضعیت کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور از نظر مدرک تحصیلی چگونه است؟
۳. وضعیت کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور از نظر رشته تحصیلی چگونه است؟
۴. وضعیت کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور از نظر سابقه کار چگونه است؟
۵. وضعیت استخدام کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور چگونه است؟
۶. وضعیت کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور از نظر پست سازمانی چگونه است؟
۷. کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور تاکنون چه دوره‌هایی گذرانده‌اند و میزان رضایت آن‌ها از این دوره‌ها در چه وضعیتی است؟
۸. آیا در بخش‌های مختلف کتابخانه‌های عمومی کشور از رایانه و تجهیزات جانبی استفاده می‌شود؟
۹. میزان توانایی کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور در بکارگیری نرم‌افزارهای کاربردی رایانه‌ای در چه سطحی است؟
۱۰. چه میزان از کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور نیاز به آموزش در حوزه نرم‌افزارهای کاربردی رایانه‌ای دارند؟
۱۱. میزان نیاز کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور به آموزش زبان‌های برنامه‌نویسی چقدر می‌باشد؟
۱۲. کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور چه نظری درباره اجرای دوره‌های آموزشی تخصصی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی (پیشنهادی در متن پرسشنامه) دارند؟
۱۳. گرایش کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور در مورد شیوه مدیریت آموزشی بر دوره‌های ضمن خدمت (نحوه حضور در دوره‌ها، زمان برگزاری دوره‌ها، و شیوه برگزاری دوره‌ها) چگونه است؟

تجزیه و تحلیل داده‌ها

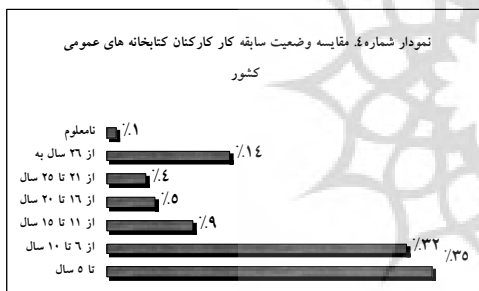
پرسش اول: وضعیت کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور از نظر جنسیت چگونه است؟

طبق اطلاعات نمودار شماره ۱ بیشترین تعداد کارکنان

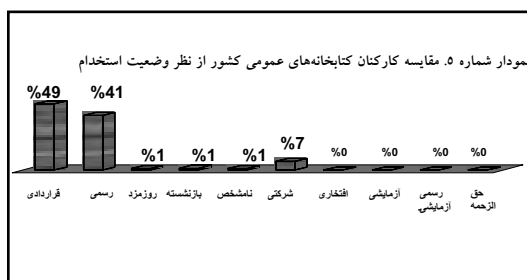
طبق اطلاعات نمودار شماره ۳ بیشترین تعداد کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور فاقد تحصیلات کتابداری هستند. نسبت افراد فاقد مدرک تحصیلی دانشگاهی کتابداری و اطلاع‌رسانی به افراد دارای چنین تحصیلاتی ۷۲ درصد به ۲۸ درصد است. در واقع با توجه به نتایج حاصل از نمودار قبل در خصوص مدارک تحصیلی کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور و اینکه ۴۵ درصد از شاغلان در کتابخانه‌های عمومی کشور دارای مدرک دیپلم و زیر دیپلم هستند، نتایج حاصل از این نمودار طبیعی می‌نماید. در واقع علاوه بر ۴۵ درصد اخیرالذکر درصد قابل توجهی (۲۸ درصد) از افراد دارای تحصیلات دانشگاهی شاغل در کتابخانه‌های عمومی کشور فاقد مدرک تحصیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی هستند. ضمن اینکه این امر نشان‌دهنده معدل خوبی برای شیوه و بیان کار مدیران و برنامه‌ریزان کلان حوزه کتابخانه‌های عمومی کشور در بخش تأمین نیروی انسانی نیست.

پرسش چهارم: وضعیت کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور از نظر سابقه کار چگونه است؟

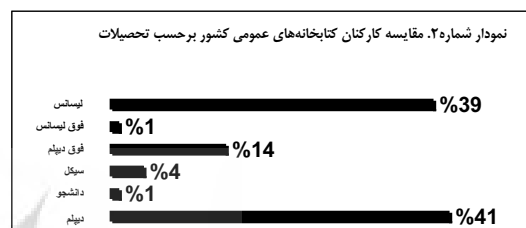
با عنایت به دوره سالیانه فعالیت کاری اداری در نظام اداری کشور و با توجه به داده‌های نمودار شماره ۴ فوق بیش از ۷۰ درصد از کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور دارای سابقه کار تا ۱۵ سال هستند، و مابقی از ۱۵ سال به بالا سابقه کار دارند. بنا بر این بیش از دو سوم کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور در نیمه اول دوران کاری خویش در نظام اداری کشور قرار دارند.

پرسش پنجم: وضعیت استخدام کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور چگونه است؟

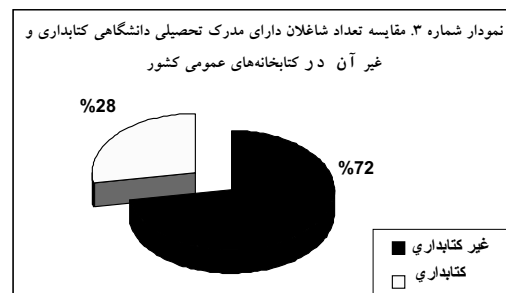
کتابخانه‌های عمومی کشور از جنس مؤنث هستند. نمودار فوق نسبت زنان شاغل در کتابخانه‌های عمومی کشور به مردان را ۵۷ درصد به ۴۳ درصد نشان می‌دهد. این امر همان گونه که مسبوق به سابقه می‌باشد نشان‌دهنده اقبال بیشتر بانوان به حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی است و تنها در حوزه کتابخانه‌های عمومی کشور مصداق ندارد.

پرسش دوم: وضعیت کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور از نظر مدرک تحصیلی چگونه است؟

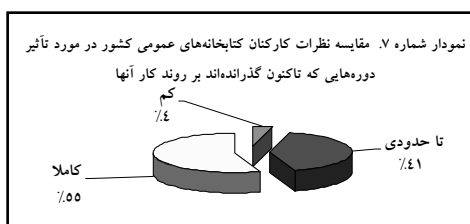
طبق اطلاعات نمودار شماره ۲ بیشترین تعداد کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور (یعنی ۴۱ درصد) دارای مدرک تحصیلی دیپلم می‌باشند. بعد از دارندگان مدرک دیپلم صاحبان مدرک لیسانس دارای اکثریت می‌باشند (یعنی ۳۹ درصد). چهارده درصد از کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور دارای مدرک فوق دیپلم هستند و بقیه آن‌ها به ترتیب ۴ درصد سپک، ۱ درصد فوق لیسانس و یک درصد دانشجوی می‌باشند. در مجموع ۵۵ درصد از کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور دارای مدرک تحصیلی دانشگاهی (یا در شرف کسب چنین مدرکی) از سطوح فوق دیپلم تا فوق لیسانس هستند و ۴۵ درصد دیگر فاقد چنین مدارکی می‌باشند. این نتیجه گرایش برنامه‌های آموزشی ارتقای مهارت‌های کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور را در دو سطح دارندگان مدارک دانشگاهی که از سطوحی از معرفت علمی و مهارت‌های ارتباطی علمی و تخصصی بالاتری برخوردارند و تجربه ارتباط با کتابخانه، کتابداران و بهره‌مندی از فواید آن را با خود عموماً یکدیگر می‌کنند با دسته دوم که فاقد مشخصه‌های فوق هستند به دو شعبه تقسیم می‌کند.

پرسش سوم: وضعیت کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور از نظر رشته تحصیلی چگونه است؟

کتابخانه‌های عمومی کشور به ۲۰ عنوان دوره آموزشی ضمن خدمت که تاکنون گذرانده‌اند اشاره داشته‌اند. در بین عناوین فوق ۶ عنوان: مبانی رایانه، ماشین‌نویسی، دوره آموزش توصیفی، دوره آموزش مقدماتی، مدیریت فرهنگی و هنری، و آیین نگارش و مکاتبات اداری از زمره دوره‌های عمومی و غیرتخصصی و فراگیری می‌باشند نه همه اما بسیاری از این دوره‌ها برای اکثر کارمندان دولت به اجرا در آمده‌اند یا به اجرا گذاشته خواهند شد.

در مورد دوره‌های تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی تنوع در عناوین کمتر دیده می‌شود و دوره‌ها از عناوین کلی نظیر کتابداری تکمیلی، کارگاه آموزش کتابداری، کتابداری مقدماتی، آموزش کتابداری تخصصی، آموزش ضمن خدمت کتابداری برخوردار هستند و این عناوین از محتوای جنگ‌وار دوره‌ها حکایت می‌کند که در آن‌ها از هر دری نکته‌ای بیان می‌گردد. البته عناوینی نظیر مواد و خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان، نوسودان و بزرگسالان و دوره آموزشی مدیریت کتابخانه، فهرست‌نویسی، اصول خدمات مرجع، مجموعه‌سازی و شیوه رفتار با مراجعان از زمره عناوینی هستند که بصورت جزئی به آموزش مهارت‌ها و توانایی‌های خاص با چارچوب مشخص برای ارائه و انجام وظیفه‌ای مشخص دیده شده‌اند. بطور کلی باید در بحث مدیریت آموزش در دوره‌های آموزشی ضمن خدمت عناوین دوره‌ها با دقت و ظرافت و با توجه به ریز وظایف هر کتابدار در محیط کتابخانه و مهارت‌های مربوط به آن وظیفه در مدت زمانی نه چندان طولانی و با اهداف رفتاری مشخص در پایان دوره برای فراگیران طراحی گردند و از گرایش به سمت طراحی دوره‌هایی جنگ‌وار، کلی، مبهم و بدون تعریف اهداف رفتاری مشخص در واحدهای زمانی طولانی خودداری گردد. البته برای پودمان‌های آموزشی می‌توان به سنت‌های دانشگاهی و ترمی که در آن‌ها گرایش به طراحی و اجرای دوره‌هایی است که در طول زمانی گسترده‌تر که در ضمن آن در یک عنوان آموزشی مباحث بصورت مبسوط و مطول ارائه می‌گردد گرایش داشت.

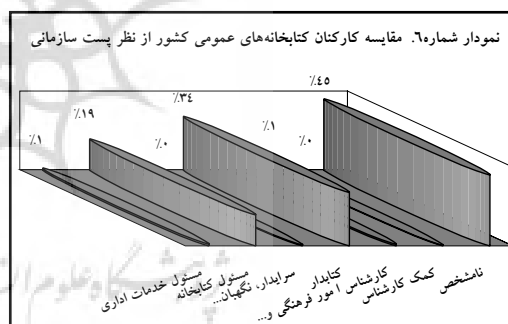

در ضمن طبق اطلاعات نمودار شماره ۷، ۵۵ درصد از پاسخ‌گویندگان معتقدند این دوره‌های ضمن خدمت کاملاً بر آن‌ها تأثیر گذاشته است، ۴۱ درصد معتقدند تا حدودی

بر اساس اطلاعات نمودار شماره ۵، ۴۹ درصد از کارکنان کتابخانه‌های عمومی قراردادی، ۴۱ درصد رسمی و ۷ درصد شرکتی هستند. مابقی به ترتیب روزمزد، بازنشسته دعوت به کار شده، نامشخص، افتخاری، رسمی آزمایشی، پیمانی و حق الزحمه‌ای هستند. در بحث مدیریت آموزش سرمایه‌گذاری بر روی نیرویی که دارای موقعیت تثبیت شده سازمانی باشد، منطقی و عقلایی است. در بافت فعلی نیروی انسانی کتابخانه‌های عمومی کشور کمتر از نیمی از کارکنان کتابخانه‌ها یعنی ۴۱ درصد دارای موقعیت تثبیت شده سازمانی می‌باشند.

پرسش ششم: وضعیت کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور از نظر پست سازمانی چگونه است؟

بر اساس اطلاعات نمودار شماره ۶، ۴۵ درصد از کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور از نظر پست سازمانی وضعیت نامشخص دارند و یا پاسخی به این سؤال نداده‌اند. از ۵۵ درصد باقیمانده ۳۴ درصد دارای پست سازمانی کتابدار و ۱۹ درصد در پست سازمانی مدیر و مسؤول کتابخانه فعالیت می‌کنند.

مابقی در پست‌هایی نظیر بخش اداری، سرایداری و خدمات، کارشناس امور فرهنگی و کمک کارشناس فعالیت می‌کنند. با توجه به تنوع مهارت‌های متنوع در حوزه فعالیت‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌ها، عناوین شغلی تخصیص یافته به کتابداران کتابخانه‌های عمومی از تنوع لازم و کافی برخوردار نیست و عناوینی نظیر کمک کارشناس، کارشناس امور فرهنگی با نگاه به اجزا و عناوین فعالیت‌های کتابخانه‌ای گنگ، کلی و نامفهوم هستند.

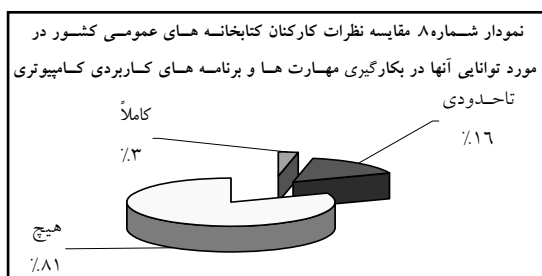
پرسش هفتم: کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور تاکنون چه دوره‌هایی گذرانده‌اند و میزان رضایت آن‌ها از این دوره‌ها در چه وضعیتی است؟

طبق اطلاعات جدول شماره ۱ در مجموع کارکنان

جدول شماره ۱. مقایسه نظرات کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور درباره دوره‌های ضمن خدمتی که تاکنون گذرانده‌اند و میزان تأثیر این دوره‌ها

ردیف	عناوین دروس	میزان تأثیر		
		کم	تا حدودی	کاملاً
۱	اصول خدمات مرجع	۰٪	۴۳٪	۵۷٪
۲	مبانی کتابداری	۱۰٪	۶۸٪	۲۲٪
۳	کارگاه آموزش کتابداری	۱۳٪	۳۳٪	۵۴٪
۴	فهرست‌نویسی	۰٪	۵۰٪	۵۰٪
۵	مدیریت کتابخانه	۲۷٪	۱۸٪	۵۵٪
۶	مجموعه‌سازی	۰٪	۵۰٪	۵۰٪
۷	شیوه رفتار با مراجعان	۰٪	۳۵٪	۶۵٪
۸	مواد و خدمات برای کودکان و نوجوانان	۰٪	۱۰۰٪	۰٪
۹	مواد و خدمات برای نوسودان	۰٪	۱۰۰٪	۰٪
۱۰	مبانی کامپیوتر	۱۵٪	۴۷٪	۳۸٪
۱۱	دوره ضمن خدمت کتابداری	۰٪	۱۵٪	۸۵٪
۱۲	کتابداری تکمیلی	۲٪	۲۵٪	۷۳٪
۱۳	ماشین نویسی	۰٪	۲۷٪	۷۳٪
۱۴	دوره آموزش توصیفی	۲٪	۳۲٪	۶۶٪
۱۵	دوره آموزش مقدماتی	۲٪	۳۶٪	۶۲٪
۱۶	مدیریت فرهنگی و هنری	۰٪	۳۷٪	۶۳٪
۱۷	دوره نرم افزار نمایه و کاوش (کتابخانه‌ای)	۲٪	۵۲٪	۴۶٪
۱۸	آموزش نگارش و مکاتبات اداری	۰٪	۰٪	۱۰۰٪
۱۹	آموزش کتابداری تخصصی	۰٪	۸٪	۹۲٪
۲۰	آموزش مدیریت کتابخانه	۰٪	۳۶٪	۶۴٪

پرسش هشتم: آیا در بخش‌های مختلف کتابخانه‌های عمومی کشور از رایانه و تجهیزات جانبی استفاده می‌شود؟

با توجه به اطلاعات نمودار شماره ۸ میزان ۴۲ درصد

تأثیر گذاشته و ۴ درصد معتقدند این دوره‌ها هیچ‌گونه تأثیری بر کیفیت و کمیت کاری آن‌ها نداشته است. در مجموع با توجه به داده‌های نمودار فوق بازتاب دوره‌های آموزشی ضمن خدمت در بین پاسخ‌گویندگان مثبت بوده و لزوم برنامه‌ریزی برای ادامه دوره‌های آموزشی ضمن خدمت، سعی در ایجاد تنوع در عناوین آموزشی و دقت در کیفیت و کمیت طراحی و انتقال محتوای مربوط به عناوین آموزشی و همچنین روزآمدسازی عناوین از عناصری می‌باشند که در ایجاد رضایت هر چه بیشتر کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور از دوره‌های آموزشی ضمن خدمت تأثیرگذار خواهد بود.

جدول شماره ۲. مقایسه نظرات کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور در مورد میزان توانایی آنان در بکارگیری مهارت‌ها و برنامه‌های کاربردی رایانه‌ای

ردیف	عناوین برنامه‌ها و دروس	میزان توانایی در استفاده از برنامه‌های کاربردی رایانه‌ای		
		هیچ	تا حدودی	کاملاً
۱	استفاده از رایانه	۲۹٪	۶۲٪	۹٪
۲	استفاده از پست الکترونیک	۸۵٪	۱۳٪	۲٪
۳	استفاده از اینترنت	۷۵٪	۲۱٪	۴٪
۴	Power point	۹۱٪	۷٪	۲٪
۵	Front page	۹۵٪	۴٪	۱٪
۶	Access	۹۱٪	۹٪	۰٪
۷	Excel	۹۱٪	۸٪	۱٪
۸	Word	۶۵٪	۲۵٪	۱۰٪
۹	طراحی وب سایت	۹۲٪	۷٪	۱٪
۱۰	آشنایی با OPAC	۹۰٪	۸٪	۲٪
۱۱	استفاده از زبان‌های برنامه‌نویسی	۸۹٪	۱۰٪	۱٪

پرسش نهم: میزان توانایی کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور در بکارگیری نرم افزارهای کاربردی کامپیوتری در چه سطحی است؟

در جدول شماره ۲ برای تعیین میزان آشنایی و تسلط کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور در حوزه فناوری‌های نوین اطلاعاتی و کاربرد آن‌ها در امور کتابخانه، عناوین ششگانه برنامه‌های کاربردی سری Microsoft Office و عناوین نظیر کاربرد رایانه، آشنایی با ایک، استفاده از اینترنت، و طراحی وب سایت که از موارد پر کاربرد و ضروری می‌باشند در معرض نظرخواهی قرار گرفته‌اند.

در مجموع ۸۱ درصد از پاسخ‌گویندگان معتقدند هیچ‌گونه آشنایی و تسلط بر این برنامه‌ها و ابزارها ندارند، ۱۶ درصد معتقدند تا حدودی تسلط دارند و تنها ۳ درصد اعلام کرده‌اند بصورت کامل بر این برنامه‌ها مسلط هستند. البته با توجه به نتایج حاصل از تحلیل‌های مربوط به پرسش نهم، و اینکه تنها ۱۶ درصد از پاسخ‌گویندگان اعلام داشته‌اند از رایانه و تجهیزات جانبی آن در کتابخانه محل خدمتشان استفاده می‌شود، طبیعی است که بیش از ۸۰ درصد از همین افراد اعلام کنند که هیچ‌گونه آشنایی و تسلط بر رایانه و مهارت‌های مرتبط با

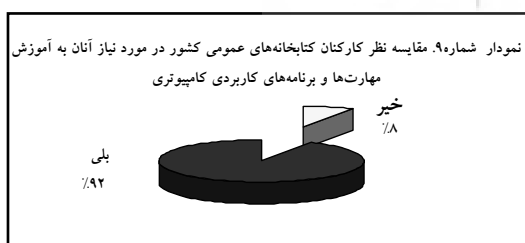
از پاسخ‌گویندگان یا در کتابخانه آن‌ها از رایانه و تجهیزات جانبی استفاده نمی‌شود یا تمایلی به پاسخ دادن به این پرسش نداشته‌اند.

و ۴۲ درصد دیگر از کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور گفته‌اند که در کتابخانه آن‌ها از رایانه و تجهیزات جانبی استفاده نمی‌شود و تنها ۱۶ درصد گفته‌اند در کتابخانه آن‌ها از رایانه و تجهیزات جانبی استفاده می‌شود. رایانه ابزاری است که در این عصر بدون حضور آن در فرآیند کاری (در هر زمینه‌ای) عناصر سرعت، دقت و نظم در امور با چالش جدی مواجه می‌شود. بنابراین سرمایه‌گذاری در این خصوص و تزریق این ابزار به کتابخانه‌های عمومی کشور باعث ارتقای کمیت و کیفیت فعالیت این کتابخانه‌ها می‌گردد. البته صرف اضافه کردن این ابزارها تضمینی بر ایجاد تحول در کتابخانه‌های عمومی نیست، ولی با مدیریت، برنامه‌ریزی و آموزش صحیح می‌توان از این ابزارها در جهت پیشبرد بهینه فعالیت‌های کتابخانه‌ای نائل شد. و در مجموع برای وصل شدن به جریان تحول جهانی در کلیه امور و در این مورد خاص حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، بهره‌گیری از ابزارها و مهارت‌های روز لازم و واجب است. امروزه بکارگیری رایانه و مهارت‌های مرتبط با آن از ضروریات است.

جدول شماره ۳. مقایسه نظرات کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور در مورد میزان نیاز آن‌ها به مهارت‌ها و برنامه‌های کاربردی رایانه‌ای

ردیف	عناوین برنامه‌ها و دروس	میزان نیاز به مهارت‌ها و برنامه‌های کاربردی کامپیوتری	
		خیر	بلی
۱	استفاده از رایانه	٪۶	٪۹۴
۲	استفاده از پست الکترونیک	٪۵	٪۹۵
۳	استفاده از اینترنت	٪۵	٪۹۵
۴	Power point	٪۹	٪۹۱
۵	Front page	٪۱۱	٪۸۹
۶	Access	٪۱۱	٪۸۹
۷	Excel	٪۱۰	٪۹۰
۸	Word	٪۷	٪۹۳
۹	طراحی وب سایت	٪۱۰	٪۹۰
۱۰	آشنایی با OPAC	٪۸	٪۹۲
۱۱	استفاده از زبان‌های برنامه‌نویسی	٪۱۰	٪۹۰

یعنی با توجه به کاربرد ۱۶ درصدی رایانه و تجهیزات جانبی آن در کتابخانه‌های عمومی کشور، بیش از ۸۱ درصد از کتابداران کتابخانه‌های عمومی کشور در این پژوهش بیان می‌کنند که هیچ تسلطی بر مهارت‌های مورد نیاز در بهره‌گیری از فناوری‌های نوین اطلاعاتی ندارند و بطور طبیعی در جدول فوق مشخص می‌شود در مورد هر یک از مهارت‌های مذکور بیش از ۹۰ درصد پاسخ‌گویندگان می‌گویند نیاز به آموزش و فراگیری این مهارت‌ها دارند.

در مجموع با توجه به نمودار شماره ۹ میزان ۹۲ درصد از پاسخ‌گویندگان معتقدند به آموزش مهارت‌های مربوط به بکارگیری فناوری‌های نوین اطلاعاتی نیازمندند و تنها ۸ درصد به این آموزش‌ها بی‌نیازند. البته با توجه به اینکه آموزش این گونه مهارت‌ها مستلزم بکارگیری هم زمان یا بلافاصله بعد از

آن ندارند. طبیعی است سمت‌گیری مدیریت آموزشی در این خصوص تلاش در راستای ایجاد و ارتقای مهارت‌های کتابدارانی است که در کتابخانه‌های آن‌ها از فناوری‌های نوین اطلاعاتی استفاده می‌شود، یعنی برای ۱۶ درصدی که اعلام کرده‌اند در محیط کار آن‌ها از رایانه و تجهیزات جانبی استفاده می‌شود. بنابراین قبل از برنامه‌ریزی برای اجرای دوره‌های آموزشی برای کلیه کتابداران کتابخانه‌های عمومی کشور در حوزه فناوری اطلاعات، مدیریت کلان فرهنگی کشور و مشخصاً دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور لازم است تحرک، برنامه‌ریزی و اقدامات لازم در خصوص تجهیز کلیه کتابخانه‌های عمومی کشور به فناوری‌های نوین اطلاعاتی رامبذول دارد.

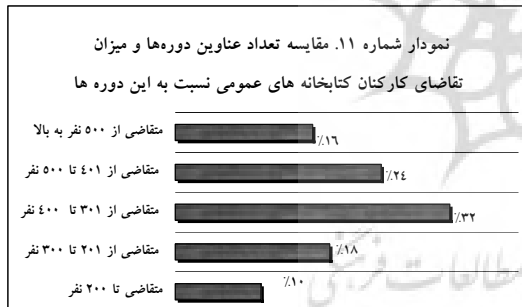
پرسش دهم: چه میزان از کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور نیاز به آموزش در حوزه نرم افزارهای کاربردی کامپیوتری دارند؟

نتایج حاصل از جدول شماره ۳ و نمودار شماره ۹ دقیقاً تابعی از نتایج حاصل از نمودارها، جدول‌ها و تحلیل‌های مربوط به پرسش هشتم و نهم می‌باشد.

کشوری یا منطقه‌ای کتابخانه‌های عمومی کشور حضور دارند و دست‌اندرکار تولید برخی برنامه‌های هستند و یا مرتبط و همکار با شرکت‌های نرم‌افزاری برای تولید نرم‌افزارهای و برنامه‌های خاص برای کتابخانه‌های عمومی کشور می‌باشند می‌توانند از مشتریان دوره‌های آموزشی زبان‌های برنامه‌نویسی باشند. نوع پاسخگویی به این پرسش و انعکاس آن در نمودار نشان می‌دهد که پاسخ‌گویندگان بالطبع با توجه به اطلاعاتی که از نمودارها و جداول قبلی برآین حاصل شده، و شیوه پاسخگویی به این پرسش وقوفی به نیازشان در این حوزه و تحولات جدید در حوزه زبان‌های برنامه‌نویسی ندارند. گرایش ۱۷ درصدی به زبان برنامه‌نویسی امروزه کم کاربرد Basic بعنوان پر مشتری‌ترین زبان و گرایش بسیار کمتر به زبان‌های باب روز و مورد نیازی نظیر HTML، XML، SXML و JAVA تأییدکننده چنین برداشتی است.

پرسش دوازدهم: کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور چه نظری درباره اجرای دوره‌های آموزشی تخصصی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی (پیشنهادی در متن پرسشنامه) دارند؟

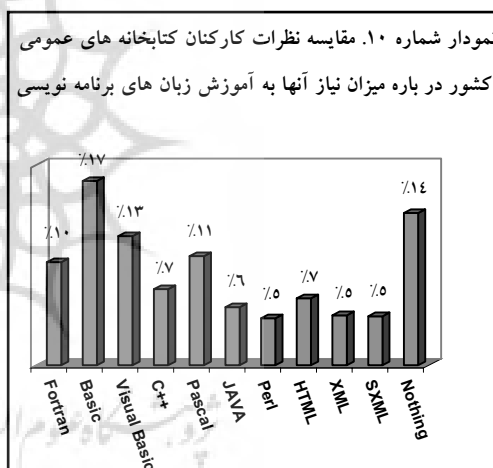

در جدول شماره ۴ و نمودار شماره ۱۱ درصد مشتریان ۵۰ دوره آموزشی پیشنهادی در پرسشنامه تعیین شده است. این عناوین بیشتر از نوع دوره‌هایی است که بصورت رسمی و پودمانی اجرا می‌شوند. یعنی عناوینی هستند که بصورت واحدهای درسی در دانشگاه‌ها و یا پودمان‌های آموزشی مؤسسات آموزشی بکار گرفته می‌شوند.

برای تبدیل این عناوین به شرح درس‌هایی برای اجرا در دوره‌های آموزشی کوتاه مدت و فشرده ضمن خدمت نیاز به طراحی، برنامه‌ریزی و شیوه‌های اجرایی خاص خود می‌باشد. در مجموع چون بصورت بالقوه این اختیار و امکان وجود دارد که این عناوین برای دوره‌های فشرده و کوتاه مدت ضمن خدمت سازگار گردند و در حال حاضر فهرستی از دوره‌هایی با این تعریف در دسترس نیست در پرسشنامه اسامی دوره‌های رسمی و عناوین مهارت‌های

پایان دوره این توانایی‌هاست، زیرا در غیر این صورت با توجه به ماهیت فرار بودن این آموزش‌ها، براحتی به فراموشی سپرده می‌شوند و در نتیجه عنصر بهره‌وری در حوزه آموزش رعایت نشده و هزینه‌ها و وقت‌ها و امکانات صرف شده به هدر می‌رود. بنابراین توصیه‌ای که در پاسخ به پرسش بالا بیان شد اینجا نیز تکرار می‌شود که لازم برای آن دسته کتابدارانی که در کتابخانه‌های آن‌ها از فناوری‌های نوین اطلاعاتی استفاده نمی‌شود امر تجهیز به این گونه ابزارها در اولویت اول قرار گیرد و آموزش بهره‌گیری از این مهارت‌ها بصورت هم‌زمان یا بعد از تجهیز انجام شود تا فاصله زیادی بین آموزش و استفاده از مفاهیم آموزش داده ایجاد نگردد.

پرسش یازدهم: میزان نیاز کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور به آموزش زبان‌های برنامه‌نویسی چقدر می‌باشد؟

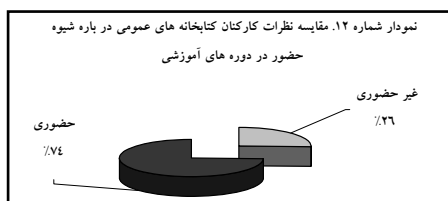
در مورد آموزش زبان‌های برنامه‌نویسی با عنایت به نمودار شماره ۱۰ کمتر از ۱۰ درصد از پاسخ‌گویندگان معتقدند که به زبان‌های Fortran، Basic، Visual Basic، Pascal و Visual Basic نیاز دارند و بین ۱۰ تا ۱۷ درصد از پاسخ‌گویندگان معتقدند به زبان‌های Basic، Fortran، Basic، Visual Basic و Pascal نیاز دارند. در این بین زبان برنامه‌نویسی Basic با ۱۷ درصد بالاترین تقاضای را دارد و ۱۴ درصد از پاسخ‌گویندگان معتقدند هیچ نیازی به آموزش زبان‌های برنامه‌نویسی ندارند.

در خصوص زبان‌های برنامه‌نویسی لازم به ذکر است آموزش آن‌ها برای همه کتابداران لازم نیست، زیرا عمده نرم‌افزارهای مورد نیاز چه در حوزه کتابداری و چه در سایر حوزه‌ها بصورت بسته‌های آماده با راهنما و شیوه‌نامه کاربرد و بعضاً تعهد به آموزش آن از طرف تولیدکنندگان ارائه می‌شوند. آن دسته از کتابداران که بصورت ستادی در حوزه‌های برنامه‌ریزی کلان

جدول شماره ۴. مقایسه نظرات کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور در مورد عناوین دروس پیشنهادی برای برگزاری دوره‌های آموزشی ضمن خدمت برای آنها

ردیف	عناوین دروس	تعداد متقاضیان	ردیف	عناوین دروس	تعداد متقاضیان
۱	مبانی کتابداری و اطلاع‌رسانی	۳۸۵	۲۶	زبان انگلیسی عمومی	۲۸۹
۲	مجموعه‌سازی (مهارت‌های انتخاب مواد کتابخانه‌ای)	۳۰۲	۲۷	روش‌ها و مهارت‌های پژوهش در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی	۲۷۶
۳	مجموعه‌سازی (فنون سفارش و تهیه مواد کتابخانه‌ای)	۲۸۵	۲۸	آمار و احتمالات کاربردی	۱۴۷
۴	اصول کار مرجع	۳۴۸	۲۹	زبان انگلیسی (تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی)	۳۵۴
۵	منابع مرجع چاپی	۲۱۴	۳۰	آشنایی با چاپ و نشر	۱۷۳
۶	منابع مرجع الکترونیکی	۲۷۹	۳۱	خدمات عمومی	۲۰۲
۷	مواد و خدمات کتابخانه برای کودکان و نوجوانان	۲۲۰	۳۲	خدمات ویژه کتابخانه‌ای	۳۰۵
۸	مواد و خدمات کتابخانه برای نوسوادان و بزرگسالان	۲۰۴	۳۳	مبانی سازمان و مدیریت	۱۸۶
۹	مهارت‌های واژه‌پردازی	۱۸۲	۳۴	مدیریت اطلاعات	۲۰۳
۱۰	گزارش‌نویسی	۲۰۸	۳۵	مدیریت پایگاه‌های اطلاعاتی	۲۳۰
۱۱	مقدمات آرشیو	۲۲۷	۳۶	روان‌شناسی عمومی	۲۰۲
۱۲	آشنایی با منابع خطی و کمیاب	۲۲۲	۳۷	مهارت‌های ارتباطات اجتماعی	۲۲۶
۱۳	حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه‌ای	۲۷۹	۳۸	شیوه‌های مکاتبات اداری	۲۳۴
۱۴	فهرست‌نویسی	۳۶۶	۳۹	روش‌های تدریس	۱۳۲
۱۵	فهرست‌نویسی رایانه‌ای	۴۵۰	۴۰	رفتارهای اطلاع‌یابی و نیازهای اطلاعاتی	۲۰۱
۱۶	آشنایی با مارک ایران	۳۴۳	۴۱	مهارت‌های ستجش عملکرد	۱۴۹
۱۷	رده‌بندی	۳۵۶	۴۲	مهارت‌های نیازسنجی آموزشی	۱۴۱
۱۸	نمایه‌سازی	۳۳۳	۴۳	مدیریت نشریات ادواری	۲۰۹
۱۹	مدیریت کتابخانه	۴۰۹	۴۴	سازمان و اداره کتابخانه‌های عمومی	۳۴۲
۲۰	آماده‌سازی و تنظیم مواد	۳۲۱	۴۵	خدمات کتابخانه‌های عمومی برای گروه‌های مختلف جامعه	۲۸۴
۲۱	مدیریت آرشیو	۱۷۹	۴۶	کاربرد رایانه در کتابخانه	۴۶۹
۲۲	مواد سمعی و بصری	۲۲۴	۴۷	آشنایی با نرم‌افزارهای کتابخانه‌های فارسی	۴۳۶
۲۳	پایگاه‌های اطلاعاتی (Offline)	۲۹۲	۴۸	سواد اطلاعاتی	۲۲۸
۲۴	پایگاه‌های اطلاعاتی (Online)	۲۹۲	۴۹	مهارت‌های جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی	۳۶۷
۲۵	خدمات تحویل مدرک و امانت بین کتابخانه‌ای	۲۲۶	۵۰	آشنایی با فناوری اطلاعات	۳۹۸

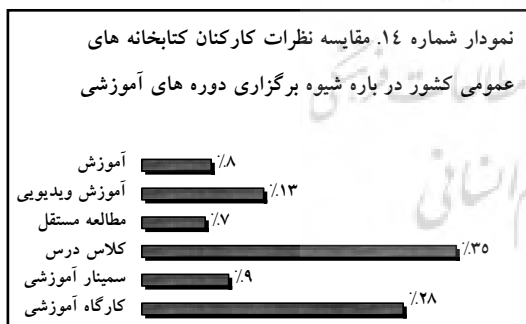
برگزاری دوره‌ها چگونه است؟

با عنایت به نمودار شماره ۱۲ میزان ۷۴ درصد از کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور معتقدند دوره‌های آموزشی لازم است بصورت حضوری برگزار شود و ۲۶ درصد دیگر معتقدند این دوره‌ها لازم است بصورت غیرحضوری اجرا گردند.

با عنایت به نمودار شماره ۱۳ میزان ۵۱ درصد از پاسخ‌گویندگان معتقدند دوره‌های آموزشی ضمن خدمت لازم است بصورت پاره وقت اجرا شود، ۴۳ درصد به برگزاری تمام وقت و ۶ درصد به برگزاری دوره‌ها در خارج از وقت اداری معتقدند.

با عنایت به نمودار شماره ۱۴ بیشترین درصد پاسخ‌گویندگان یعنی ۳۵ درصد معتقدند از نظر شیوه برگزاری لازم است دوره‌ها بصورت کلاس درس برگزار شود. برگزاری دوره‌ها بصورت کارگاه آموزشی با ۲۸ درصد، آموزش ویدیویی با ۱۳ درصد، سمینار آموزشی با ۹ درصد، آموزش الکترونیکی با ۸ درصد و مطالعه مستقل با ۷ درصد رتبه‌های بعدی را در نوع تمایل پاسخ‌گویندگان در مورد شیوه برگزاری دوره‌های آموزشی به خود اختصاص داده‌اند.

نتایج این سه نمودار می‌تواند در مدیریت آموزش، در بخش

اصلی حوزه کتابداری در قالب عناوین رسمی دوره‌های آموزشی دانشگاهی در معرض نظرخواهی قرار گرفته شده است. در فرآیند تبدیل عناوین دوره‌های تخصصی پیشنهادی در پرسشنامه، شاید دوره‌ای همچون آشنایی با نرم‌افزارهای فارسی کتابخانه‌ای با رویکردهای مختلف به دوره‌های کوتاه‌تر، فشرده‌تر، و تخصصی‌تری تقسیم شود. از حیث کاربرد نوع نرم‌افزار کتابخانه‌ای فارسی که در کتابخانه‌های مختلف عمومی کشور بکار می‌رود به دوره‌های نظیر آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه‌ای نوسا، آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه‌ای پارس آذرخش، آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه‌ای کاوش، آشنایی با نرم‌افزار کتابخانه‌ای نمایه و... و با رویکرد آشنایی با جزئیات خاص مربوط به هر یک از این نرم‌افزارها به دوره‌هایی نظیر آشنایی با مهارت‌های نصب نرم‌افزار نوسا، آشنایی با مهارت‌های ورود اطلاعات و ویرایش اطلاعات نرم‌افزار کتابخانه‌ای نوسا، آشنایی با مهارت‌های گزارش‌گیری و انتقال اطلاعات در نرم‌افزار کتابخانه‌ای نوسا، آشنایی با مهارت‌های برنامه‌نویسی و ایجاد پایگاه داده در نرم‌افزار کتابخانه‌ای نوسا و... و به همین شکل برای هر یک از نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای فارسی می‌توان دوره‌های جزئی‌تر که بصورت کاربردی و ضمن خدمت قابل اجراست طراحی نمود.

در مجموع با توجه به اطلاعات نمودار شماره ۱۱ بیش از ۷۰ درصد دوره‌های پیشنهادی بیش از ۳۰۰ متقاضی (یعنی از ۳۰۰ تا ۵۰۰ متقاضی) دارند و ۲۸ درصد از دوره‌ها دارای تا ۳۰۰ متقاضی می‌باشند. در رابطه با دوره‌های تخصصی مورد نیاز کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور لازم به ذکر است با توجه به این نکته که تنها ۲۸ درصد از کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور دارای مدرک تحصیلی دانشگاهی کتابداری و اطلاع‌رسانی هستند و مابقی فاقد چنین ویژگی می‌باشند، بنابراین طبیعی است حتی با نام و به طریق اولی محتوا و در نهایت نتایج حاصل از هر یک از دوره‌ها غریبه باشند و قطعاً این امر در پاسخگویی به این پرسش تأثیرگذار بوده است. به گونه‌ای که با عنایت به جدول فوق حدود دو سوم از مخاطبان تقریباً در مورد هر یک از دوره‌ها اعلام نیاز نکرده‌اند، و این امر را نمی‌توان به توجه پاسخ‌گویندگان و شناخت آن‌ها از ابعاد عملکردشان در مورد این پرسش نسبت داد.

پرسش سیزدهم: گرایش کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور در مورد شیوه مدیریت آموزشی بر دوره‌های ضمن خدمت (نحوه حضور در دوره‌ها، زمان برگزاری دوره‌ها، و شیوه

مقطعی در ارتباط با مأموریت‌های کاری آن‌ها به ارتقای کیفیت و کمیت کاری آن‌ها پرداخت و در بلند مدت در خصوص تحصیلات تکمیلی در قالب پودمان‌های آموزشی یا بصورت بورسیه در سایر مؤسسات آموزش عالی داخلی و خارجی و با توجه به مدارک تحصیلی مورد نیاز به ارتقا و مرتبط نمودن سطوح تحصیلی آن‌ها پرداخت.

۳. در ارتباط با آن دسته از شاغلان کتابخانه‌های عمومی کشور که دارای مدارک تحصیلی دانشگاهی کتابداری و اطلاع‌رسانی هستند، در کوتاه مدت دوره‌های آموزشی با محوریت بازآموزی مهارت‌های پیش‌آمخته، آموزش مهارت‌های جدید و روزآمد سازی توانایی حرفه‌ای و متناسب ساختن ویژگی‌های فنی و حرفه‌ای این افراد با توجه به تحولات این حرفه در سطح کشور و جهان می‌توان اقدام نمود. همچنین ارتقای سطوح تحصیلی این افراد با توجه به مدارک تحصیلی مورد نیاز با استفاده از بورسیه مراکز داخلی و خارجی و بهره‌گیری از تجربه و علم این افراد در دوره‌های پودمانی و غیرپودمانی داخل سازمانی برای سایر کارکنان بسیار مفید به‌فایده می‌باشد.

د - بیش از دو سوم کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور در نیمه اول دوران کاری خویش در نظام اداری کشور قرار دارند. در مدیریت آموزش توجه به این نکته در کنار سایر عوامل، مقوله سرمایه‌گذاری گسترده آموزشی در خصوص این نیروها را توجیه‌پذیر و بسیار لازم جلوه می‌دهد و بهره‌وری از این سرمایه‌گذاری از چنین زاویه‌ای تضمین شده می‌باشد.

ه - در بافت فعلی نیروی انسانی کتابخانه‌های عمومی کشور کمتر از نیمی از کارکنان کتابخانه‌ها یعنی ۴۱ درصد دارای موقعیت تثبیت شده سازمانی می‌باشند، یعنی رسمی هستند. بنابراین مدیریت نیروی انسانی کتابخانه‌های عمومی کشور باید تلاش کافی برای جذب دائمی نیروهای مورد نیاز کتابخانه‌ها را بنماید، زیرا در بحث مدیریت آموزش سرمایه‌گذاری بر روی نیرویی که دارای موقعیت تثبیت شده سازمانی می‌باشد، منطقی و عقلایی است.

و - ۴۵ درصد از کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور در مورد پست سازمانی خود اظهار نظر نکرده‌اند و ۵۵ درصد دیگر به ترتیب ۳۴ درصد دارای پست سازمانی کتابدار، ۱۹ درصد در پست سازمانی مدیر و مسؤول کتابخانه فعالیت می‌کنند. مابقی در پست‌هایی نظیر بخش اداری، سرآبداری و خدمات، کارشناس امور فرهنگی و کمک کارشناس فعالیت می‌کنند. با توجه به تنوع مهارت‌های لازم در حوزه فعالیت‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، عناوین شغلی تخصیص یافته به کتابداران کتابخانه‌های عمومی از تنوع لازم و کافی برخوردار نیست و این امر در بحث مدیریت آموزش تا حدود زیادی مسئله شناخت و ارزیابی نیازهای آموزشی و برنامه‌ریزی آموزشی را با مشکل

اجرا بکار گرفته شود تا با توجه به شناخت حاصله از تمایلات کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور برنامه‌ریزی اجرایی دوره‌های آموزشی به نحوی باشد که افراد انگیزه و تمایل بیشتری برای حضور در دوره‌ها داشته باشند.

نتایج و پیشنهادها

الف - اکثریت نسبی کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور زن هستند با عنایت به این نکته می‌توان در بحث مدیریت آموزش کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور تمهیداتی اندیشید تا دوره‌های آموزشی ویژه بانوان به راه انداخت و از این طریق با توجه به برگزاری دوره‌ها در سطوح ملی و منطقه‌ای، مدیریت ویژه با امکانات خاص ایجاد نمود و به رونق دوره‌ها کمک نمود.

ب - در مجموع ۵۵ درصد از کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور دارای مدارک تحصیلی دانشگاهی (یا در شرف کسب چنین مدرکی) از سطوح فوق دیپلم تا فوق لیسانس هستند و ۴۵ درصد دیگر فاقد چنین مدارکی می‌باشند. در مدیریت آموزش ضمن خدمت این دو دسته از کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور باید توجه داشت که آموزش‌هایی که جنبه عمومی و مقدماتی دارند برای دارندگان مدارک دانشگاهی علی‌القاعده نیازی نیست. و دیگر اینکه در مدیریت آموزش کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور در بخش شرایط فراگیران ویژگی‌های تحصیلی افراد شاغل باید لحاظ شود تا تفاوت فاحش در سطوح علمی و معلوماتی حاضران در دوره‌ها سبب ایجاد اختلال در فرآیند آموزش و تلف شدن هزینه، وقت و پتانسیل افراد به واسطه پایین بودن سطح دوره برای عده‌ای و در همان حال بالا بودن سطح دوره‌ها برای عده دیگر نگردد.

ج - بیشترین تعداد کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور فاقد تحصیلات کتابداری هستند. نسبت افراد فاقد مدرک تحصیلی دانشگاهی کتابداری و اطلاع‌رسانی به افراد دارای چنین تحصیلاتی ۷۲ درصد به ۲۸ درصد است. این امر نشان‌دهنده معدل خوبی برای شیوه و بیان کار مدیران و برنامه‌ریزان کلان حوزه کتابخانه‌های عمومی کشور در بخش تأمین نیروی انسانی نیست. در این مورد موارد ذیل پیشنهاد می‌شود:

۱. برای کارکنان شاغل غیر کتابدار و فاقد مدارک تحصیلی دانشگاهی در کوتاه و میان مدت، آموزش‌های ضمن خدمت مربوط با مهارت‌های مرتبط با وظایف شغلی آن‌ها را می‌توان برنامه‌ریزی و اجرا نمود و در بلند مدت در قالب پودمان‌های آموزشی و با توجه به مدارک تحصیلی مورد نیاز، ارتقای سطح مدرک تحصیلی آن‌ها را هدف قرار داد.

۲. در خصوص کارکنان غیر کتابدار دارای مدرک تحصیلی دانشگاهی در کوتاه و میان مدت می‌توان با آموزش‌های

و پیچیدگی غیر لازم مواجه می‌سازد. بنابراین لزوم بازنگری در شرح مشاغل کتابداران کتابخانه‌های عمومی کشور (۹: ج ۱: ص ۱۳-۱۰۹) بسیار احساس می‌شود.

ز- ۵۵ درصد از پاسخ‌گویندگان معتقدند دوره‌های آموزشی ضمن خدمتی که تاکنون برای آن‌ها به اجرا گذاشته شده کاملاً بر آن‌ها تأثیر گذاشته است، ۴۱ درصد معتقدند تا حدودی تأثیر گذاشته و ۴ درصد معتقدند این دوره‌ها هیچ‌گونه تأثیری بر کیفیت و کمیت کاری آن‌ها نداشته است. در مجموع با توجه به این داده‌ها بازتاب دوره‌های آموزشی ضمن خدمت در بین پاسخ‌گویندگان مثبت بوده و لزوم برنامه ریزی برای ادامه دوره‌های آموزشی ضمن خدمت، سعی در ایجاد تنوع در عناوین آموزشی و دقت در کیفیت و کمیت طراحی و انتقال محتوای مربوط به عناوین آموزشی و هم‌چنین روزآمد سازی عناوین از عناصری می‌باشند که در ایجاد رضایت هر چه بیشتر کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور از دوره‌های آموزشی ضمن خدمت تأثیرگذار خواهد بود.

ح- تنها ۱۶ درصد از پاسخ‌دهندگان گفته‌اند در کتابخانه آن‌ها از رایانه و تجهیزات جانبی استفاده می‌شود. رایانه ابزاری است که در این عصر بدون حضور آن در فرآیندهای کاری (در هر حوزه‌ای) عناصر سرعت، دقت و نظم در امور با چالش جدی مواجه می‌شود. سرمایه‌گذاری در این خصوص و تزریق این ابزار به کتابخانه‌های عمومی کشور باعث ارتقای کمیت و کیفیت فعالیت این کتابخانه‌ها می‌گردد. بنا بر این قبل از برنامه‌ریزی برای اجرای دوره‌های آموزشی برای کلیه کتابداران کتابخانه‌های عمومی کشور در حوزه فناوری اطلاعات، مدیریت کلان فرهنگی کشور و مشخصاً دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور لازم است تحرک، برنامه‌ریزی و اقدامات لازم در خصوص تجهیز کلیه کتابخانه‌های عمومی کشور به فناوری‌های نوین اطلاعاتی را مبذول دارد.

ط- در مجموع ۸۱ درصد از پاسخ‌گویندگان معتقدند هیچ‌گونه آشنایی و تسلط بر برنامه‌ها و نرم‌افزارهای مطرح شده در پرسشنامه را ندارند، ۱۶ درصد معتقدند تا حدودی تسلط دارند و تنها ۳ درصد اعلام کرده‌اند بصورت کامل بر این برنامه‌ها مسلط هستند. با توجه به نتایج حاصل از تحلیل‌های مربوط به پرسش‌نهم، و اینکه تنها ۱۶ درصد از پاسخ‌گویندگان اعلام داشته‌اند از رایانه و تجهیزات جانبی آن در کتابخانه محل خدمتشان استفاده می‌شود، طبیعی است که بیش از ۸۰ درصد از همین افراد اعلام کنند که هیچ‌گونه آشنایی و تسلط بر رایانه و مهارت‌های مرتبط

با آن ندارند. طبیعی است سمت‌گیری مدیریت آموزشی در این خصوص در درجه اول تلاش در راستای ایجاد و ارتقای مهارت‌های کتابدارانی است که در کتابخانه‌های آن‌ها از فناوری‌های نوین اطلاعاتی استفاده می‌شود، و در درجه بعد باید توجه داشت که برنامه‌ریزی درخصوص رفع نیازهای آموزشی کارکنان سایر کتابخانه‌های عمومی کشور مستلزم تجهیز این کتابخانه‌ها به فناوری‌های نوین اطلاعاتی است.

ی- ۹۲ درصد از پاسخ‌گویندگان معتقدند به آموزش مهارت‌های مربوط به بکارگیری فناوری‌های نوین اطلاعاتی نیازمندند و تنها ۸ درصد از این آموزش‌ها بی‌نیازند. با توجه به اینکه آموزش این‌گونه مهارت‌ها مستلزم بکارگیری هم‌زمان یا بلافاصله بعد از پایان دوره این توانایی‌هاست، زیرا در غیراین صورت با توجه به ماهیت فرار بودن این آموزش‌ها، براحتی به فراموشی سپرده خواهند شد و در نتیجه عنصر بهره‌وری در حوزه آموزش رعایت نشده و هزینه‌ها و وقت‌ها و امکانات صرف شده به هدر می‌رود. بنابراین مجدداً توصیه می‌شود که برای آن دسته از کتابدارانی که در کتابخانه‌های آن‌ها از فناوری‌های نوین اطلاعاتی استفاده نمی‌شود امر تجهیز به این‌گونه ابزارها در اولویت اول قرار گیرد و آموزش بهره‌گیری از این مهارت‌ها بصورت هم‌زمان یا بعد از تجهیز انجام شود تا فاصله زیادی بین آموزش و استفاده از مفاهیم آموزش داده ایجاد نگردد.

ک- با توجه به اطلاعات حاصل از نمودارها و جداول در خصوص زبان‌های برنامه‌نویسی احساس می‌شود پاسخ‌گویندگان وقوفی به نیازشان در این حوزه و تحولات جدید در حوزه زبان‌های برنامه‌نویسی ندارند. گرایش ۱۷ درصدی به زبان برنامه‌نویسی امروزه کم کاربرد -Ba، sic بعنوان پر مشتری‌ترین زبان و گرایش بسیار کمتر به زبان‌های باب روز و مورد نیازی نظیر HTML، XML، SXML و JAVA تأییدکننده چنین برداشتی است. در خصوص زبان‌های برنامه‌نویسی لازم به ذکر است آموزش آن‌ها برای همه کتابداران لازم نیست، زیرا عمده نرم‌افزارهای مورد نیاز چه در حوزه کتابداری و چه در سایر حوزه‌ها بصورت بسته‌های آماده با راهنما و شیوه‌نامه کاربرد و بعضاً تعهد به آموزش آن از طرف تولیدکنندگان ارائه می‌شوند. آن دسته از کتابداران که بصورت ستادی در حوزه‌های برنامه‌ریزی کلان کشوری یا منطقه‌ای کتابخانه‌های عمومی کشور حضور دارند و دست‌اندرکار تولید برخی برنامه‌ها هستند یا مرتبط و همکار با شرکت‌های

بصورت کلاس درس برگزار شود. با توجه به این داده‌ها می‌توان در مدیریت آموزش، در بخش اجرا به نحوی عمل شود تا با توجه به شناخت حاصله از تمایلات کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور برنامه‌ریزی اجرایی دوره‌های آموزشی با انگیزه و تمایلات شرکت‌کنندگان در دوره‌ها حتی‌المقدور تناسب بیشتری داشته باشد.

پانوشت‌ها:

* Fardinkoulaeian@hotmail.com

1. In – Service training
2. Lifelong Learning
3. Open Learning
4. Distance Learning
5. Co Operative Learning
6. Continues Learning
7. Professional Development

منابع:

1. <http://www5.irandoc.ac.ir/odlis>
۲. بهروان، حمید رضا. فرهنگ نامه مشاغل فرهنگی: شرح وظایف و شرایط احراز پست‌های سازمانی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ مرکز برنامه‌ریزی و آموزش نیروی انسانی، ۱۳۷۷، ۲ ج.
۳. صدیق بهزادی، ماندانا. چکیده پایان نامه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران؛ مرکز اطلاع‌رسانی و خدمات علمی جهاد سازندگی، ۱۳۷۹، ۸۲۶ ص.
۴. فرح زاد، محمد. کتاب‌شناسی اطلاعات و ارتباطات، تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۴۷، ۱۶۵ ص.
۵. نیازی، سیمین. نمایه مقاله‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، تهران: نشر کتابدار، ۱۳۷۸، ۱۰۲ ص.
۶. نیازی، سیمین. نمایه مقاله‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی (۱۳۷۸-۱۳۷۹)، تهران: نشر آمین، ۱۳۸۱، ۲۰۱ ص.
7. *Library and Information Science Abstracts* (2004).
8. *Information Science and technology Abstracts* (2004).

نرم‌افزاری برای تولید نرم‌افزارها و برنامه‌های خاص برای کتابخانه‌های عمومی کشور می‌باشند، می‌توانند از مشتریان دوره‌های آموزشی زبان‌های برنامه‌نویسی باشند.

ل - در ارتباط با شناخت دوره‌های آموزشی ضمن خدمت مورد نیاز کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور بار دیگر تأکید می‌شود که لازم است در درجه اول شرح وظایف شغلی کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور بصورت علمی، روزآمد و پذیرفته شده با توجه به نیازهای بومی تدوین گردد و در مرحله بعد با دو رویکرد: آموزش پودمانی که جامعه هدف آن کارکنان غیر متخصص کتابداری شاغل در کتابخانه‌های عمومی کشور است - که باید در بلند مدت آموزش‌های آکادمیک مربوط به این حوزه را دیده و به دریافت مدرک تخصصی آن نائل شوند - و رویکرد دوم آموزش‌های کاربردی، کوتاه مدت و ضمن خدمت حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌باشد، که برای متخصصان حوزه کتابداری و همچنین غیر متخصصان شاغل در کتابخانه‌های عمومی کشور کاربرد دارد برای شناخت نیازهای آموزشی کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور اقدام نمود. درخصوص رویکرد دوم سنجش نیازهای آموزشی و برنامه‌ریزی اجرای این دوره‌ها می‌تواند بر اساس شرح وظیفه هر فرد و مأموریت کاری انجام شود. این نیازها می‌تواند به مرکز آموزش کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور که برای این منظور می‌تواند پایه‌گذاری گردد منعکس شود و با توجه به دسته‌بندی آن‌ها از نظر اولویت زمانی و موضوعی در دستور کار قرار گیرد. بنابراین شناخت نیازهای آموزشی کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور و رفع این نیازها فرآیندی است که باید در طول زمان بصورت مستمر صورت گیرد. عناصری نظیر کتابداران شاغل، مدیران مستقیم آن‌ها، برنامه‌ریزان کلان کتابخانه‌های عمومی کشور و ارتباط با نظام آموزش رسمی کشور با همکاری، تدوین شرح وظایف دقیق، تلاش در جهت اجرای این شرح وظایف، تأمین و تزیق بودجه و امکانات و همچنین ایجاد مرکزی ستادی به نام مرکز آموزش کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور برای دریافت نیازهای آموزشی و ارزیابی و برنامه‌ریزی در جهت رفع این نیازها می‌توانند در آن نقش آفرین باشند.

م - درخصوص شیوه برگزاری دوره‌های آموزشی ۷۴ درصد از کارکنان کتابخانه‌های عمومی کشور معتقدند دوره‌های آموزشی لازم است بصورت حضوری برگزار شود، ۵۱ درصد از پاسخ‌گویندگان معتقدند دوره‌های آموزشی ضمن خدمت لازم است بصورت پاره وقت اجرا شود، و ۳۵ درصد معتقدند از نظر شیوه برگزاری لازم است دوره‌ها